

**МАТЕРІАЛИ  
МІЖНАРОДНОГО ФОРУМУ  
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА  
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ  
НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА  
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ  
НЕСТАБІЛЬНОСТІ»**

**КРЕМЕНЧУК**

**2018**

**Міністерство освіти і науки України  
Кременчуцький національний університет  
імені Михайла Остроградського (Україна)  
Вроцлавський економічний університет (Польща)  
Євразійський національний університет ім. Л.М. Гумільова (Казахстан)  
Барановицький державний університет (Республіка Білорусь)  
Вільнюська колегія/Університет прикладних наук (Литва)  
Карагандинський університет «Болашак» (Казахстан)  
Поліський державний університет (Республіка Білорусь)  
ЗО Брестський державний університет  
ім. А.С. Пушкіна (Республіка Білорусь)  
Київський національний економічний університет  
імені Вадима Гетьмана (Україна)  
Тернопільський національний економічний університет (Україна)**

**МАТЕРІАЛИ**

**МІЖНАРОДНОГО ФОРУМУ**

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ  
НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА  
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ»**

*(Посвідчення про реєстрацію УкрІНТЕІ № 663 від 26.10.2017 р.)*

**МАТЕРИАЛЫ**

**МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА**

**«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ  
НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ  
НЕСТАБИЛЬНОСТИ»**

*(Свидетельство о регистрации УкрІНТЕИ № 663 от 26.10.2017 г.)*

**28-29 ЛИСТОПАДА 2018 РОКУ**

**КРЕМЕНЧУК**

if effectiveness is determined in the strategies of socio-economic development of the territory.

Since, from a mathematical point of view, the «size» of goods will be equal to the «size» of incurred expenses for their provision, namely indicators  $C_e$  and  $I_e$  will determine the effectiveness of the use of financial resources of the budgets of territorial communities.

#### **Literature:**

1. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика / П. Самуэльсон, В. Нордхаус [18-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 1360 с.

2. Ха-Юн Чанг. Економіка. Інструкція з використання / Ха-Юн Чанг; пер. з англ. Андрій Лапін. – К. : Наш Формат, 2016. – 400 с.

3. Малиняк Б. #аналізуємобюджет : доступно про головне : посібник [Богдан Малиняк, Володимир Горин, Віталій Письменний] : за ред. Богдана Малиняка. – Тернопіль: ZAZAPRINT, 2017. – 76 с.

## **ПСИХОЛОГІЯ ПРИЙНЯТТЯ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ ГРОМАДЯНАМИ**

*Карпишин Н.І., к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія  
Тернопільський національний економічний університет  
Табака С.А., 4-й курс факультету фінансів  
Тернопільський національний економічний університет*

Сучасна фінансова наука базується на використанні всіх можливих методів аналізу, технічного, математичного моделювання, економетрики тощо. Проте, при наявності всіх точних інструментів у функціонуванні фінансової системи будь-якої країни і світу в цілому, найголовнішим чинником залишається все таки людський фактор.

Не варто забувати, що фінанси – це в першу чергу відносини між людьми. І, спочатку ці відносини формуються в свідомості кожного суб'єкта, а вже потім у вигляді різного роду договорів, цінних паперів і документів. Тобто, на фінансові рішення завжди впливають поведінкові фактори, такі як стереотипність мислення, когнітивні упередження, менталітет, а також відносини між учасниками конкретної угоди. Причому, даний вплив є актуальним як на макро-, так і на мікрорівнях. Зважаючи на це, науковцям вдалось об'єднати економіку та фінансову науку з психологією в окремий напрямок наукового дослідження – поведінкову економіку і поведінкові фінанси.

Поведінковий аспект став надзвичайно важливим напрямом економічних досліджень, оскільки привернув увагу, насамперед, до факторів, які допомагали пояснити модель фінансової поведінки громадян в умовах ризику та невизначеності. Найбільш вагомі відкриття, здійснені у сфері поведінкових фінансів, належать американським і західноєвропейським дослідникам.

Поведінкові фінанси сформувались ще і тому, що «раціональні» фінанси не змогли пояснити причини виникнення такого явища як фінансова криза. Історія фінансових криз показує, що вони можуть бути спричинені саме емоціями і панікою людей. Саме паніка підштовхує населення до скоєння таких вчинків, які суперечать логіці прийняття фінансових рішень. Фінансова криза 2008 року є прикладом того, як помилки та хибні стимули у фінансовій системі можуть стати причиною фінансової катастрофи. Таким чином, в науці були окреслені когнітивні та наукові свідчення

щодо механізмів, які лежать в основі фінансових рішень і пояснюють той факт, що більшість громадян не заощаджують і не інвестують за відповідними нормативними моделями [1]. Помилки трапляються незважаючи на принципи прийняття оптимальних фінансових рішень.

Реальність така, що в умовах великої невизначеності і мінливості зовнішнього середовища, а також відсутності достовірної інформації людина приймає рішення, виходячи з власних уподобань, стереотипів, накопиченого досвіду, фактично – інтуїтивно. Стереотипи зазвичай формують хибне уявлення про функціонування будь-якої установи, будь це банк, страхова компанія чи державні установи. Причиною цього є те, що стереотипи висвітлюють лише найголовніше, а не заглиблюються у деталі. Преважна більшість людей звикли довіряти своїм родичам, знайомим, сусідам та друзям, а не достовірним джерелам інформації, стаючи, таким чином, ірраціональними користувачами послуг фінансового ринку.

Якщо в основі раціонального сприйняття лежать факти, то когнітивні упередження характеризуються сильними, неконтрольованими емоціями, що впливають на поведінку людини і не дозволяють об'єктивно оцінювати ризики. Потрібно брати до уваги те, що обробка і сприйняття інформації може відбуватися на підсвідомому рівні. Як зазначає К. Роджерс, кожна людина володіє своїм індивідуальним і неповторним «полем досвіду», що включає в себе події, сприйняття, відчуття, вплив яких може і не усвідомлюватися людиною. Цей приватний, особистий світ може відповідати, а може і не відповідати об'єктивній реальності [2].

Також, одним із найважливіших чинників, які впливають на процес прийняття фінансових рішень громадянами є менталітет населення, який сформувався історично, в результаті дії різних факторів.

В Україні сформувався досить неоднорідний та суперечливий фінансовий менталітет. Основне протиріччя в тому, що різні групи населення бачать ситуації по різному. Якщо старше покоління виховане під впливом радянської ідеології і хаосу, що панував у період дії та відразу після розпаду СРСР, то молоде покоління виросло у світі реклами, знижок, кредитів тощо. Характерною фінансовою поведінкою українських громадян є те, що незважаючи на відсутність реальних економічних підстав для побоювань, вони мають високу ступінь недовіри до всіх інструментів фінансових послуг та національної грошової одиниці і надають перевагу використанню іноземної валюти як основного засобу накопичення капіталу. Унікальним є також спосіб вирішення фінансових проблем. Адже, як показали результати дослідження у 2017 році, щодо фінансової грамотності та обізнаності громадян України, високий відсоток людей вирішують свої проблеми самостійно [3]. Тоді як в інших країнах світу громадяни звикли користуватись відповідними фінансовими послугами.

У 2014 році рейтингове агентство Standard & Poor's здійснило глобальне опитування по фінансової грамотності населення всього світу, яке показало, що лише 40% населення України є фінансово грамотним [4]. Це свідчить про те, що більшість громадян приймають фінансові рішення без чіткого розуміння основних фінансових понять і в основі їхнього фінансового вибору щодо збереження коштів, інвестування, позики, кредитів лежать поведінкові фактори.

Як правило, всі фінансові рішення приймаються в умовах обмеженої поінформованості. За кожним рішенням стоїть конкретна людина, яка приймає рішення на основі доступних їй даних, а також у відповідності до своїх психологічних особливостей: страхів, упереджень та особистих уподобань.



Рис. 1. – Показник рівня фінансової грамотності у світі\*

\*розроблено автором за [4]

Політика держави повинна бути спрямована на підвищення рівня фінансової грамотності населення. Фінансові знання особливо важливі в часи, коли все більшої популярності набувають складні фінансові продукти, які доступні широкому спектру населення. Споживачі, які не розуміють концепції виплати процентів витрачають набагато більше, у них з'являються борги та постійно зростають відсоткові ставки за кредитами [5]. Ці особи все більше запозичають аби покрити вже існуючі кредити і менше заощаджують гроші, тоді як люди з сильними фінансовими навичками краще планують роботу та заощаджують собі на майбутнє [6].

Громадяни щодня стикаються з необхідністю прийняття рішень, у т. ч. щодо фінансів, проте неможливо достовірно знати всю сукупність чинників, які визначають успішність прийнятого рішення. Десятки наукових досліджень та досвід вказують на те, що вплив психологічних факторів при прийнятті фінансових рішень є одним з вирішальних чинників. Тому неможливо досконало та повно вивчати процес прийняття рішень, спираючись виключно на раціональні моделі поведінки та ігноруючи помилки, які притаманні людській поведінці.

#### Список використаних джерел:

1. J.Y. Campbell. Restoring rational choice: the challenge of consumer financial regulation / J.Y. Campbell. // Am. Econ. Rev. – 2016. – №106. – С. 1–30.
2. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Роджерс К.. – Москва: Прогресс, 1994. – 480 с.
3. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні [Електронний ресурс] // USAID. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://static1.squarespace.com/static/506f165ae4b072c9aeb650ec/t/5a95988d53450a561c397cc8/1519753407055/Financial+Literacy%2C+Awareness%2C+and+Inclusion+In+Ukraine+%5BUKR%5D+November+2017.pdf>.